

yacağını ifade etmiştir (Ebû Dâvûd, "Hârâc", 18-19; *Müsned*, I, 4). Resûlullah ve hanımları da yaşadıkları sürece en azıyla yetinip kalanını sadaka olarak dağıtmışlar veya cihad yolunda harcamışlardır.

Hz. Peygamber zamanında tu'melerin bazı antlaşmalarda, sosyal güvenlik çerçevesinde zaruri ihtiyaçların ve özellikle gıda ihtiyaçlarının karşılanması yanında siyasal bir boyut kazandığı da olmuştur. Hadramut'tan bir heyetin Medine'ye gelip müslüman olması üzerine Resûl-i Ekrem'in o bölgenin meliki olan Vâil'e bir mektup yazdırarak öşür ödemesi şartıyla sahip bulunduğu arazileri kendisine bırakacağını söylediği, heyet içinde rahatsızlıkları olduğu anlaşılan Mihves adında birine Hadramut'un zekât (öşür) gelirlerinden belli bir tu'me ayırdığı, Mekke'nin fetihinden sonra Hemdân kabilesinin temsilcisi Kays b. Mâlik'in, kabilesinin Müslümanlığı benimsemesini sağlaması dolayısıyla kendisine 300 "farak"lık (Yemen'de kullanılan bir ölçü) bir tu'me tahsis ettiği bilinmektedir (İbn Sa'd, II, 104, 112-113). Tu'me sadece müslümanlara mahsus değildi. Nitekim Hz. Peygamber, Medine'de yaşayan yahudi Ureyz kabilesine her hasat mevsiminde hububat ve hurmadan tu'me vermiştir (Hamîdullah, *el-Veşâ'iku's-siyâsiyye*, s. 98).

Tu'me uygulamasının asıl şeklini devam ettirmekle beraber siyasal amaçlar için kullanıldığı da görülür. Muâviye b. Ebû Süfyan, kendisine biat etmesi karşılığında Mısır ve Mağrib'i bu eyaletlerin valisi Amr b. Âs'a tu'me olarak bırakmıştır. Aralarındaki şartnâmeye göre buralardaki askerlerin maaşları ve eyaletin ihtiyaçları karşılandıktan sonra artan gelirler beytülmalê gönderilmeyip Amr'a ait olacaktı (Ya'kûbî, II, 197; el-Kindî, s. 31). II. Yezîd de vâlihtlikten çekilmesi için el-Cezîre bölgesini kardeşi Hişâm'a teklif etmişti (Ya'kûbî, III, 55). Tu'meler mülk şeklinde yahut işletme olarak verilen iktâlardan ayrı bir statüye sahiptir. Hayat boyunca tahsis edilen tu'me kişinin ölümü halinde tekrar devlete döner; iktâlarda ise onun mirasçılara intikal eder. Bir yeri tu'me şeklinde işleyen kimsenin oranın öşrünü vermekle mükellef tutulduğunu kaydeden Hârizmî tu'meyi haraç divanı terimleri arasında zikreder (*Mefâtihu'l-'ulûm*, s. 86). Tu'melerin bir nevi içtimâî güvence kurumu halinde önemli işlevler yerine getirdiği söylenebilir. Kurumun bu adla ne zamana kadar devam ettiği bilinmemektedir. Osmanlılar döneminde bazı kişilere maaşları yanında arpalık adıyla verilen tahsi-

sat mahiyetleri itibarıyla tu'meye benzetilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 4; II, 182, 224; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 95-96, "Diyât", 7; Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Hârâc*, Kahire 1397, s. 96-97; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 363-367; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 104, 112-113; VIII, 127; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevvere*, I, 211; Ya'kûbî, *Târîh*, Necef 1358/1939, II, 197; III, 55; Kudâme b. Ca'fer, *Kitâbü'l-Hârâc*, Köprülü Ktp., nr. 1076, vr. 86^a; Kindî, *el-Vülât ve'l-kudât* (Guest), s. 31; Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî, *Mefâtihu'l-'ulûm* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Beyrut 1409/1989, s. 86; Ali b. Muhammed el-Huzâî, *Tahrîcû'd-delâlati's-sem'iyye* (nşr. Ahmed M. Ebû Selâme), Kahire 1401/1981, s. 530, 803; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muştafa*, Kahire 1326, II, 155; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 589; II, 914, 986; a.mlf., *el-Veşâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 98; Celal Yeniçeri, *İslâm'da Devlet Bütçesi*, İstanbul 1984, s. 391 vd.

CELÂL YENİÇERİ

TÜMENÎ (التومني)

Ebû Muâz et-Tümenî
(ö. II./VIII. yüzyılın sonları)

Mürcie'ye bağlı
Tümeniyye kolunun kurucusu
(bk. MÜRCİE).

TÜMENİYYE (التومنية)

Mürcie âlimlerinden
Ebû Muâz et-Tümenî'nin
görüşlerini benimseyenlere
verilen ad
(bk. MÜRCİE).

TUNA

Avrupa'yı
batıdan doğuya doğru aşarak
Karadeniz'e dökülen nehir.

Latince Danubius, Yunanca Istros, Geto-Dakça Donaris, Romence Dunărea, Slavca Dunav, Macarca Duna, Almanca Donau, Fransızca ve İngilizce Danube şeklinde adlandırılmakta olup Türkler tarafından Tuna adıyla anılmıştır. Avrupa'nın Volga'dan sonra en uzun nehridir (2860 km.). Almanya'da Karaorman'dan (Schwarzwald) doğar. Ardından Avusturya, Slovakya, Macaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova Cumhuriyeti ve Ukrayna'dan çoğu defa bu ülkelerin sınır hattını oluşturacak biçimde geçer ve Romanya'daki Chilia (Kili), Sfântul Gheorghe (Hızıril-

yas) ve Sulina ağızlarından Karadeniz'e dökülür. Yatağında daima bol su bulunur ve akış rejimi farklı kesimlerinde farklılıklar gösterir (karmaşık rejim): Yukarı kesiminde Alp rejimi (buzul sularıyla beslenme), aşağı kesimlerinde Doğu Avrupa rejimi (kar sularıyla beslenme) görülür. Nehrin 300'ü aşkın kolu vardır (İnn, Morava, Drava, Sava, Tisa, Jiu, Olt, Argeş, Prut vb.). Başlıca liman/iskelesi Ulm, Linz, Viyana, Bratislava, Budapeşte, Belgrad, Giurgiu (Yergöğü), Braila (İbrâil), Galati ve Tulça'dır (Tulcea). Tuna-Karadeniz (1984) ve Rhein-Main-Tuna (1992) kanalları sayesinde Kuzey deniziyle Karadeniz arasındaki mesafe (3500 km.) tamamen gemi trafiğine açıktır. 1985'te Yugoslavya ile Romanya arasındaki iş birliğiyle Portile de Fier (Terdap / Girdap, Demirkapı) bölgesinde Avrupa'nın en büyük hidrosantral sistemi inşa edilmiş, bunun sonucunda eski Türk Adakalesi sular altında kalmıştır. Tuna'nın sert geçen kış aylarında bazı bölgelerde donduğu bilinmektedir. Bu sert kışlardan sonra çözülen buzların İstanbul Boğazı'na kadar ulaştığı da olur (en son 1954 kışında).

Tuna tarih boyunca devletler arası siyasal ilişkilerde, sosyal ve ekonomik etkinliklerde önemli bir su yolu olarak belirleyici rol oynamıştır. İslâm coğrafyacıları Tuna hakkında bilgi vermişlerse de buraya doğrudan ulaşan ve doğu havzasında hâkimiyet kuran ilk müslüman devlet Osmanlılar'dır. Balkanlar'a yönelen Osmanlı siyaseti genelde önemli su ve kara yollarına sahip olmak üzerine kurulmuş, bu çerçevede Tuna daima önemli bir hedef haline gelmiştir. Tuna'ya yönelen ilk Osmanlı akınları Yıldırım Bayezid döneminde başladı. 1393'te Osmanlılar, Bulgar Tırnova ve 1396'da Bulgar Vidin çarlıklarına son vererek Tuna nehrine ulaştılar. İkinci tarihte Haçlı birlikleriyle Tuna'ya bakan önemli bir askerî üs olan Niğbolu önlerindeki savaş bu hâkimiyeti perçinledi. 1419-1420 yıllarında Aşağı Tuna'nın en kuvvetli kaleleri (Giurgiu/Yergöğü, Turnu/Holovnik/Kule vb.) Osmanlılar'ın eline geçti. Bu arada Dobruca Tunası üzerinde Osmanlı hâkimiyeti tesis edildi, 1420'de bir Osmanlı filosu Tuna ağızındaki Chilia Kalesi'ni kuşattı. Ardından Dinyester (Turla) suyu ağızında ve Karadeniz kıyısında bulunan Boğdan Cetatea Albă (Akkirman) Kalesi'ne saldırı düzenlendi. Böylece Tuna ile Karadeniz arasındaki bağlantıya özel bir önem veren Osmanlı siyasî anlayışı tam anlamıyla ortaya çıkmış oldu. Türkler'i Balkanlar'dan çıkarmak isteyen Macarlar'ın liderliğindeki birleşik hristiyan ordusu Tuna boyunca

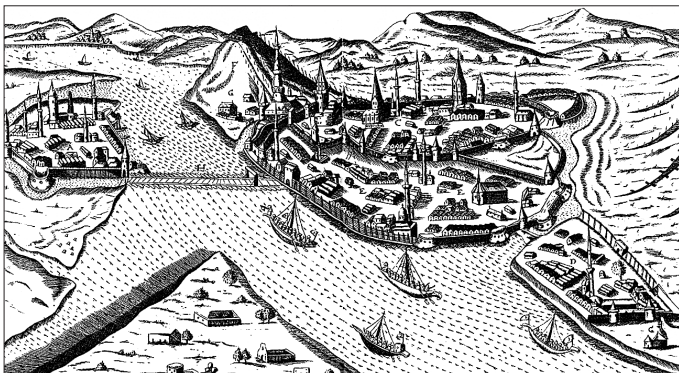
ilerleyerek Varna'ya ulaştı ve 1444'te burada II. Murad tarafından durduruldu. Bu durum Osmanlılar'ın Tuna'nın bu kesimine daha çok dikkat etmelerine yol açtı. 1453'te İstanbul'un fethinden sonra Tuna ve Karadeniz istikametinde Osmanlı ilerlemesinde yeni bir döneme girildi. Bir taraftan Kırım yarımadasındaki çok önemli Ceneviz kalesi ve ticaret merkezi ele geçirilirken 1456'da Fâti̇h Sultan Mehmed Avrupa kapısı, Macar Krallığı'nın kapısı sayılan ve Tuna üzerinde önemli bir merkez olan Belgrad Kalesi'ni kuşattı, ancak başarı sağlayamadı. Buna rağmen 1484'te Boğdan Prenslığı'ne ait önemli stratejik ve ticarî merkezlerden Tuna mansabındaki Kili Kalesi, ayrıca Akkırman Kalesi, II. Bayezid tarafından fethedildi. Böylece Kili ve Akkırman'ın katılmasıyla Osmanlı başşehri İstanbul'un güvenliği ve iaşesi için fevkalâde önem taşıyan Karadeniz'de ve Tuna mansabında Osmanlı kontrolü tam anlamıyla kurulmuş oldu. Büyük gelir getiren Boğdan yolu Osmanlılar'ın eline geçti; kuzeyden gelip Tuna'ya ulaşan ve oradan Balkanlar'a inen ticaret yolu üzerinde denetim tesis edildi. Daha önce bir uç durumundaki Dobruca bölgesi artık Osmanlı iç vilâyeti haline geldi. Stratejik açıdan Macaristan ve Polonya krallıkları için bir koruma seddi sayılan Boğdan Prenslığı, Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek mecburiyetinde kaldı. Yine daha önce Tuna kalelerini kaybettiğinden Eflak Prenslığı de Osmanlı yüksek egemenliğini benimsemişti. 1521'de Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Belgrad'ın fethi Tuna havzasının kontrolü açısından bir dönüm noktası teşkil etti. 1526'da Kanûnî, Mohaç Savaşı ile Macar Krallığı'na son verdiğ gibi 1529'da kendisine bağlı vasal bir statüde tuttuğu Budin merkezli küçük Macar Krallığı'nı korumak amacıyla Tuna'yı takiben Viyana önlerine kadar ilerledi. 1541'de Macar Krallığı'nın başşehri ve Orta Tuna'nın en önemli stratejik noktası olan Bu-

din (Buda) Kalesi ve şehri Osmanlılar tarafından kurulan eyaletin merkezi haline geldi. 1538-1540 yıllarında Aşağı Tuna'nın en önemli liman şehri sayılan Eflak'a ait Braila de (İbrâil) Osmanlılar'ın eline geçmiş bulunuyordu. Sonunda Budin'den Karadeniz'e kadar Tuna havzası tamamen Osmanlı idaresi altına alındı ve XVI. yüzyılın ortalarında Tuna nehri artık bir Osmanlı su yolu oldu. 1538'de Boğdan seferi neticesinde bu vasal prensliğin güneydoğu kısmının yanı Tighina (Bender) Kalesi dahil Bucak'ın Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla Kırım Tatar atlılarına Bahçesaray ile Budin arasında bir koridor açılmıştı. Böylece Tuna su yolu Tatar askerî kara yoluyla kuvvetlendirildi.

Bugün olduğu gibi orta ve yeni çağlarda da Tuna nehri Avrupa'nın en önemli su yoluydu. Orta Avrupa'yı Balkanlar'a, bunları da Karadeniz ve Akdeniz ülkelerine bağlamaktaydı. Osmanlı kaynaklarında "orta kol" ve Balkan kaynaklarında Carski Drum (imparator yolu) denilen İstanbul-Sofya-Niş-Belgrad-Budin-Viyana yolu Tuna nehriyle hem Belgrad'da hem Budin'de hem Viyana'da karşılaşıyordu. Osmanlı topraklarında yer alan Belgrad ve Budin çok önemli ticarî-askerî noktalar. Aşağı Tuna'ya Karpas yolları (Sibiu/Hermannstadt-Tuna, Brasov/Kronstadt-Tuna vb.), Ialomita (Braila) yolu, Boğdan (Moldova) yolu, Tatar yolu inerdi. Ayrıca Tuna'nın kuzeyi ve güneyindeki ülkeler arasında sıkı ticarî ilişkiler vardı. Nisan 1520 tarihli bir Osmanlı belgesine göre Trabzon, Kefe, Sinop, Samsun, İstanbul ve diğer yerlerden yetmiş seksen Karadeniz gemisi Tuna yoluyla Eflak Prenslığı'nın en büyük liman şehri Braila şehrine ulaşıyordu. Osmanlılar, Tuna iskeleleri gümrük gelirlerini Roma-Bizans devirlerinde olduğu gibi bir araya getirip bir ünite teşkil ettiler ve bu amaçla 1583'te Tuna defterdarlığını kurdular. Osmanlı Devleti'nin dördüncü defterdarlığı olan bu yeni müessese Vidin'den Karadeniz'e, Varna'dan Özü'ye (Oçakof) kadar Tuna iskeleleri gümrük ve adı geçen Tuna ve Karadeniz bölgelerinin resmî vergileriyle ilgili muâmelâta bakardı.

Osmanlı döneminde XVI-XVII. yüzyıllarda kaptanlık denilen bir askerî teşkilât oluşturulmuştu. Aslında Tuna'nın tek bir Osmanlı kaptanlığı yoktu; askerî açıdan üç kaptanlık mevcuttu ve bunlar beylerbeyilere tâbiydi: Buda kaptanlığı Buda beylerbeyi, Semendire kaptanlığı ya Rumeli beylerbeyi ya da (Demirkapı/Portile de Fier kısmı için) Timişvar beylerbeyi, Aşağı Tuna kaptanlığı Silistre-Özü beylerbeyinin emri altındaydı. Ayrıca Demirkapı'dan Karadeniz'e kadar Tuna'nın muhafazasında Eflak ve Boğdan voyvodaları görevliydi. 7 Cemâziyelâhir 1027'de (1 Haziran 1618) Eflak voyvodasına gönderilen hükme göre "haydut eşkıyası"na karşı "Tuna'yı bir hoşça hıfz ettirip bir ferdi Tuna'yı geçirmekten zapteylesin" şeklinde emir yollandığı dikkati çeker (BA, MD, nr. 82, hk. 228). Yine Zilkade 1108 ortalarında (1-10 Haziran 1697) Eflak voyvodasına gönderilen emirde, Eflak memleketi hududuyla Tuna yalılarında haydutların dolaşmamasının temini, mîrî ve tüccar sefinelerinin vesair gelip geçenlerin Demirkapı ve İrşova'ya varıncaya kadar emniyetlerinin sağlanması tembih edilmişti (BA, MD, nr. 112, s. 17).

Askerî bakımdan Tuna'nın önemi Osmanlılar için fevkalâde büyüktü. Avusturyalılar, Macarlar, Erdelliler, Eflaklılar, Boğdanlılar, Polonyalılar ve Kazaklar'a karşı yapılan seferler sırasında asker, ağır silâh ve toplar, erzak ve diğer harp levazımı gemilerle Tuna'dan sevk edilirdi. Bu yol kara yolundan çok daha emindi ve kısa zamanda katediliyordu. 1554'te Habsburg imparatorunun büyük elçisi Busbecq, Viyana-Budin-Belgrad-İstanbul yolculuğunu anlatırken ilk mektubunda (1555) Budin'den Tuna üzerinde bekleyen gemilere bindiğini, nehirден aşağıya Belgrad'a doğru yola çıktığını, çünkü karadan Belgrad'a gitmenin özellikle bu kadar çok eşya ile en az on iki gün süreceğini, ayrıca eşkıyanın hücumundan korunduğunu ve yolculuğun yalnız beş gün sürdüğünü yazar. Aslında Osmanlılar'ın Tuna'da öteden beri filoları vardı. 1442'de János Hunyadi ile (Yanko) savaşlar zamanında Osmanlılar'ın Tuna üzerinde 80-100 civarında hafif savaş gemisi mevcuttu. 28 Cemâziyelâhir 975 (30 Aralık 1567) tarihli hükme göre Tuna için 100 parça geminin hazır olması emredilmiş, 1568 ilkbaharında elli altmış gemi Tuna'nın korunması için hazırlanmıştı (BA, MD,

Tuna nehrinin
Budapeşte'den
görünüşünü
tasvir eden
gravür

TUNA

nr. 7, hk. 643). 1595'te isyan eden Eflak Voyvodası Mihai Viteazula'ya karşı ilk defa Sadrazam ve Serdânekrem Ferhad Paşa'nın 27 Nisan hareketinden evvel top ve diğer mühimmat Varna ve Tuna üzerinden on kadirgayla gönderilmişti. Yeni sadrazam ve Serdânekrem Koca Sinan Paşa'nın 18 Temmuz 1595'te İstanbul'dan hareketinden önce top ve mühimmatla dolu yedi kadirga daha Karadeniz ve Tuna yoluyla sevk edilmiş, bunlar 19 Ağustos'ta Rusçuk'a ulaşmıştı. Anlaşıldığına göre Tuna filosuna ait gemiler ve çeşitleri zamanla ve sefer ihtiyacına göre değişiyordu.

Tuna'da rastlanan gemilerin türleri diğer nehir ve denizlerdekiyle aynı idi (kadirga, baştarda, kalyon, kalayta, şayka). Fâtih Sultan Mehmed'in hekimi İtalyan Angioloello'ya göre Tuna'yı geçerken Osmanlılar büyük şayka kullanmıştı. Silistre, Vidin ve diğer Tuna liman şehirlerinde mevcut büyük şaykaların her biri on dört at alacak genişlikteydi. XVI. yüzyıldaki kayıtlara göre Tuna şaykaları 2,70 m. yüksekliğinde, 3,60 m. genişliğinde ve 7,20 m. uzunluğundaydı. 1595 Eflak seferi esnasında Tuna üzerinde Rusçuk-Giurgiu arasındaki köprü'nün inşa edilmesi için yetmiş şayka kullanıldığına dair kayıtlar vardır. XVI-XVII. yüzyıllarda Tuna'da en büyük Osmanlı tersanesi Rusçuk'ta bulunuyordu. Fakat zamanla gemilerin tamirâtı ve yeni yapımı hemen hemen bütün Tuna büyük liman şehirlerinde gerçekleştiriliyordu. Niğbolu ve Vidin'de, İbrâil ve Yergöğü'nde, Galati / Kalas'ta, Belgrad'da ve Budin'de Osmanlı tersaneleri vardı.

1683'teki Viyana bozgununun ardından karşı hücumla geçen Avusturyalılar 1686'da Budin'i ve Peşte'yi aldılar. Diğer taraftan Kırım Hanlığı'nı ilhakı üzerine Rusya da Aşağı Tuna'ya inmeye başladı. Bunu Batılı büyük devletlerin, İngiltere ve Fransa'nın ticarî faaliyetleri takip etti. Tuna artık bir uluslar arası nehir vasfı kazanmıştı. Bu özellikleri dolayısıyla Kırım harbinden sonra toplanan Paris Kongresi (1856) Tuna hakkında da karar veren bir merci oldu. Avrupa Tuna Komisyonu kuruldu. Artık Osmanlılar'ın Tuna ile olan bağı zayıflıyordu. Buna karşılık Osmanlılar Vidin ve Silistre vilâyetlerini yeniden düzenlediler; 1864'te Vidin, Silistre ve Niş vilâyetleri birleştirilip merkezi Rusçuk olan Tuna vilâyeti kuruldu; valiliğine de Midhat Paşa tayin edildi. Midhat Paşa vilâyette ıslahat yaparak bölgedeki Osmanlı idaresini sağlamlaştırmaya çalıştı. Sultan Abdülaziz, Avrupa seyahatinden dönüşte Viyana'dan itibaren Tuna yoluyla Budapeşte'ye geldi ve Tuna Va-

lisi Midhat Paşa tarafından burada karşılandı. Ardından Vidin'e hareket edip Osmanlı sınırlarına girdi, Rusçuk'tan trenle binerek Varna'ya ulaştı, buradan gemiyle İstanbul'a döndü. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları Tuna'ya askerî bir nitelik kazandı. Berlin Antlaşması bu kesimde Osmanlı idaresine son verdi. Tuna edebiyatı da konu olmuş, yapılan seyahatlerle ilgili bir literatür oluşmuştur. Bugün Avusturya ve Romanya'nın tekliflerine göre Avrupa Birliği Büyük Tuna Projesi'ne önem vermektedir. 8 Kasım 2010 tarihinde toplanan Tuna zirvesine sekiz asıl Tuna ülkesi, altı Tuna komşusu ve Polonya katılmıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

Archivio di Stato di Venezia, *Collegio V (Secreta), Relazioni*, Busta 6, s. 132-133; *Călători străini despre Țările Române* (ed. M. Holban v.dğr.), București 1968-71, I, 133; III, 527; O. G. de Busbecg, *Türk Mektupları* (trc. H. Cahit Yalçın), İstanbul 1939, s. 24-25; Selânikî, *Tarih* (İpşirli), I, 398; Osman Nuri Peremeci, *Tuna Boyu Tarihi*, İstanbul 1942; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1962, s. 67-68; Tahsin Gemil, *Relatiile Tarilor Române cu Poarta otomana în documente turcești (1601-1712)*, București 1984, s. 444-445; Nihat Karaer, *Paris, Londra, Viyana: Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*, Ankara 2003, s. 134-142; Irène Beldiceanu-Steinherr – Nicoara Beldiceanu, "Actes du règne de Selim I. concernant quelques échelles danubiennes de Valachie, de Bulgarie et de Dobroudja", *SOF*, XXIII (1964), s. 105-107; Mihai Maxim, "Tuna-i âmire, l'organisation financière et militaire du Danube ottoman aux XVIe et XVIIe siècles à la lumière de documents ottomans inédits", *Romano-Turcica*, I, İstanbul 2003, s. 75-82; B. Lory, "Tuna", *EP* (Fr.), X, 670-671; Miroslav Popović, "Dunav", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1958, III, 171-176; Vojislav Vučković, "Dunavska Konfederacija", a.e., III, 176-177; Miroslav Stepančić, "Dunavske Flotile", a.e., III, 177-178.

MIHAI MAXIM

TUNA, Osman Nedim
(1923-2001)

Türk dili âlimi.

1 Ocak 1923'te Düzce'de doğdu. Adana'da başladığı ilk öğrenimini İzmit'te tamamladı. Tekel'de çalışan babasının İstanbul'a tayiniyle Kabataş Erkek Lisesi'nden mezun oldu. 1941'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Mühendisliği Bölümü'ne kaydoldu. Bir gün tesadüfen girdiği Reşit Rahmeti Arat'ın dersini çok ilginç bulduğundan Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geçti ve burayı 1945 yılında bitirdi. 1950'de askerlik görevinin ardından 1952 yılı sonunda haritacılık mesleğine girdi. 1952-1954 yıllarında

Bayındırlık Bakanlığı Devlet Su İşleri altın-cı bölgede (Adana) önce topografik ve ardından etüt plan şefliği görevlerinde bulundu. Daha sonra Bayındırlık Bakanlığı Harita Dairesi'ne uzman tayin edildi. 1958-1959'da Sanayi Bakanlığı Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü Harita Bölümü'ne alındı.

1959-1960'ta Türk Dil Kurumu gramer kolunda Eski Türkçe uzmanı olarak çalıştı. 1961-1962 yıllarında Abidin İtil ve Ahmet Temir ile beraber Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nü kurmakla görevlendirildi ve enstitünün ikinci başkanlığına seçildi. 1962'de Fulbright bursu ile Amerika'ya gitti. 1968'de Washington Üniversitesi'nde (Seattle) Nicholas Poppe'nin danışmanlığında *Studies on Nahju'l-Farâdis: A Method for Turkic Historical Dialectology* adlı teziyle doktor unvanını aldı. 1963-1969 yıllarında aynı yerde Türkoloji programının bütün derslerini verdi. 1969-1976 arasında Pennsylvania Üniversitesi'nde (Philadelphia) kendisinin kurup geliştirdiği Near Eastern Studies Türk Languages bölümünde lisans, lisans üstü ve doktora dersleri verdi.

1982'de İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nü kurdu. 15 Kasım 1984'te doçent oldu. 1987'de Türk Dil Kurumu Türkoloji Uygulama Kolu başkanlığına seçildi. 29 Aralık 1989'da profesör unvanını aldı ve 31 Aralık'ta İnönü Üniversitesi'nden emekliye ayrıldı; 1991 öğretim yılı sonuna kadar Eğitim Fakültesi'nde çalışmalarını sürdürdü. 6 Ekim 1993 tarihinde Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurdu ve başkanlığını yürüttü. 1 Ocak 1995'te buradan tekerr emekli oldu; 1997 yılı Haziran ayına kadar aynı üniversitede çalışmalarına devam etti. Ardından geçirdiği beyin kanaması sonucu kısmî felç oldu. Bir ay sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne götürüldü. 17 Temmuz 2001'de kontrol için yatırıldığı hastahane'de öldü ve Amerika Birleşik Devlet-

Osman
Nedim
Tuna